

Å flytte hjemmefra for mennesker med intellektuell funksjonshemming

Spesialisthelsetjenestens erfaringer

Tom Jensen, Vernepleierspesialist, Oslo universitetssykehus, PUA
Trine Lise Bakken, Fag- og forskningsleder, NKUP, Oslo
universitetssykehus

Å flytte hjemmefra for unge voksne med intellektuell funksjonshemming (IF, tidligere «utviklingshemming») kan by på både gleder og utfordringer. Utfordringer oppstår spesielt for brukere med store og sammensatte vansker, inkludert psykisk lidelse.

Den internasjonale forskningen om overgangen fra å bo hos familien til å flytte ut er fremdeles sparsom, spesielt om brukererfaringer til unge voksne med intellektuell funksjonsnedsettelse (IF). Det finnes enkelte studier, men de fleste omfatter foreldreerfaringer. Slike studier omfatter engstelse for fremtiden for de unge voksne barna med IF, samarbeidsvansker med tjenestene i tilrettelagte bofellesskap, sosiale barrierer i storsamfunnet, livskvalitet, samt bekymring for om tjenestetilbud for de voksne barna er tilfredsstillende (Codd og Hewitt; 2020; Dyke mfl., 2018).

To artikler om erfaringer om å flytte hjemmefra til gruppebolig for seks unge voksne som kjenner hverandre godt, og deres familier har tidligere vært publisert i SOR Rapport (Fredriksen mfl., 2025; Augustin, Fredriksen og Bakken, 2025). Begge artiklene beskriver vellykkede flytteprosesser for unge voksne med IF uten tilleggsvansker. Beboerne i det nyopprettede bofellesskapet forteller om å ha sitt eget hjem der de bestemmer selv, om vennskap, samhold og påvirkningsmulighet som sentrale faktorer i flytteprosessen (Fredriksen mfl., 2025). Foreldrene understreker trivsel hos de voksne barna, god planlegging, samarbeid innad i foreldregruppen, samt samarbeid med kommunen som sentrale faktorer (Augustin, Fredriksen og Bakken, 2025).

Klinisk erfaring gjennom to tiår i Regional seksjon psykiatri, utviklingshemming/autisme i Oslo universitetssykehus tilsier at flytteprosesser for unge voksne med IF og psykisk lidelse kan være svært vanskelig både for pasienten og de

pårørende. Det ble derfor opprettet et prosjekt for å kartlegge erfaringer fra pasienter, pårørende, spesialisthelsetjenesten (psykisk helsevern og habiliteringstjenestene) og kommunale tjenester. I Norge er litteratur om flytteprosesser for unge voksne med IF som har store og sammensatte behov nærmest ikke-eksisterende, bortsett fra anekdoter i aviser og tidsskrifter.

Hensikten med studien var derfor å samle mer kunnskap om å flytte hjemmefra for unge voksne med IF og store, sammensatte vansker, deres pårørende, spesialisthelsetjenesten og kommunale tjenester. I denne artikkelen er tema spesialisthelsetjenestens erfaring. Vi stilte dette spørsmålet:

Hva er psykisk helseverns og habiliteringstjenestenes erfaringer knyttet til planlegging, gjennomføring og oppfølging av unge voksne med IF og store sammensatte vansker når de flytter fra foreldre til eget hjem?

Metode

Det ble samlet inn både kvantitative og kvalitative data fra i alt 27 pasienter med IF som har vært eller er pasient i psykisk helsevern eller habiliteringstjenester, begge for voksne. De 27 pasientene var mellom 20 og 34 år og hadde en gjennomsnittsalder på 25 år. Det var 10 menn og 17 kvinner. Femten deltagere hadde vært pasient i psykisk helsevern, 12 i habiliteringstjenesten. De representerte 8 fylker. Alle pasientene hadde tilleggsdiagnoser i tillegg til IF og/eller autismespekterforstyrrelse (ASD). Deltakerne

hadde vært pasient i psykisk helsevern eller habilitering mellom 3 og 74 måneder, gjennomsnittlig ca. 23 måneder.

Det var en skårer for hver pasient. Skårerne var behandlere (3) eller miljøterapeut (12). Elleve oppga ikke stilling. En spesialisthelsetjeneste har ikke besvart undersøkelsen.

Ansatte i spesialisthelsetjenesten ble spurt om hvilke typer enheter tilbudet har, samarbeidende instanser, kartlegging og utredninger, samt tilrettelegging for relasjonsbygging. Det var også anledning til å gi kommentarer.

Resultater og diskusjon

Et systematisk artikkelsøk som ble utført to ganger i forbindelse med denne studien (før oppstart og etter datainnsamlingen), viste at litteratur om spesialisthelsetjenestenes involvering i flytteprosesser for unge voksne med IF som har store og sammensatte behov, er nærmest ikke-eksisterende. Det planlegges derfor også publisering i et internasjonalt tidsskrift der hovedfunn i studien vil presenteres.

Av 27 flytteprosesser er spesialisthelsetjenestens erfaring at for 16 pasienter var flytteprosessen overveiende positiv, mens 10 pasienter erfarte en mindre tilfredsstillende overgang til nytt hjem. Dette betyr at om lag fire av ti flytteprosesser i dette utvalget har mangler knyttet til en god overgang til et selvstendig liv som voksen i egen bolig.

Utredning og kartlegginger

Svarene fra spesialisthelsetjenesten viser at det ble brukt et bredt spekter av kartleggingsverktøy for å vurdere

pasientenes funksjon, atferd og støttebehov. De mest brukte instrumentene var PAC (Psychopathology in Autism Checklist, Bakken mfl., 2010), ABC (Aberrant Behavior Checklist, Aman, 2012) og Vineland (Vineland Adaptive Behavior Scales, Sparrow mfl., 2005). Disse ble ofte supplert med kartlegginger av emosjonelt nivå (SEED-2, Tarasova mfl., 2022), risikovurderinger som HCR-20 og V-Risk, samt ulike former for funksjonelle analyser, søvnregistreringer og andre symptombeskrivelser. Det ble også gjennomført evnevurderinger, samt autismspekterutredninger.

I tillegg mottok mange pasienter somatiske og nevrologiske utredninger, blant annet knyttet til epilepsi og smerte-problematikk. Noen fikk genetiske undersøkelser og/eller vurdering av medikamentell behandling. Flere pasienter gjennomgikk bredere tverrfaglige utredninger, der systematiske observasjoner bidro til å gi et helhetlig bilde av pasientens situasjon og behov.

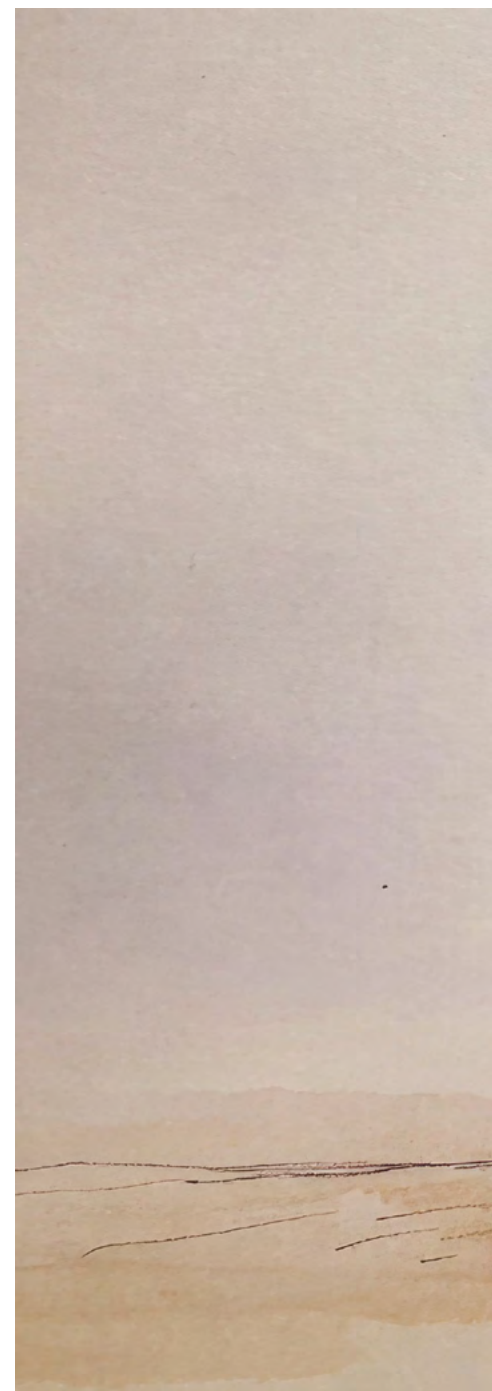
Samarbeid med familiene

I de flytteprosessene der utfallet har vært positivt har de involverte tjenestene samarbeidet godt. Særlig samarbeid med pårørende ser ut til å være en av flere avgjørende faktorer for en trygg og god overgang (Vereijken mfl., 2024). Dette innebærer å betrakte pårørende som en ressurs og lag-spiller med god kompetanse på hva som er viktig for de voksne barna. Pårørende kan bidra med svært viktig informasjon til helsepersonell som skal sikre en mest mulig sømløs overgang til nytt hjem. Resultatene i studien tilsier at

spesialisttjenestene kan oppleve pårørendesamarbeid som utfordrende. Årsakene til dette er sammensatt, men ofte handler det om hvilke forventninger pårørende har til bolig og omsorgspersonale som skal ivareta de voksne barna. Uavhengig om forventningene er berettigede, er det viktig at pårørendes stemmer blir lyttet til slik at tidlig dialog og samarbeid legger grunnlag for videre samhandling etter at flytting er gjennomført. Se artikkelen «Karen forteller» i dette nummeret av SOR Rapport.

Planlegging

Planlegging er en forutsetning for en god flytteprosess. En tydelig og strukturert plan skaper trygghet og forutsigbarhet og bidrar til at alle vet hva som skal gjøres, når det skal skje, og hvem som har ansvaret (Augustin, Fredriksen og Bakken, 2025). En viktig del av planleggingsarbeidet i spesialisthelsetjenesten er å sikre at personalet som skal overta det daglige ansvaret for pasienten får nødvendig informasjon og kompetanse. Dette omfatter veiledning, erfaringsutveksling og tiltak som bygger en felles forståelse av pasientens behov. Funn fra studien viser imidlertid at dette ofte ikke blir prioritert. Planleggingen bør også omfatte tiltak som styrker samarbeidet mellom kommune, spesialisthelsetjenesten og pårørende, slik at overgangen blir trygg og forutsigbar for alle. I flere av flyttesakene i studien beskrives det at denne delen av planleggingen svikter; kommuner takker nei til veiledning eller stiller med få deltakere og viktig informasjon om pasientens funksjon og støttebehov blir dermed ikke

overført. Dette kan bety at personalet i ny bolig får et dårligere grunnlag for å gi gode tjenester og øker risikoen for en vanskelig overgang.

Overvurdering

Resultatene i studien tilsier at pasientens boevne kan bli overvurdert. Årsakene kan være at fagpersoner legger for stor vekt på praktiske ferdigheter, som evne til å utføre daglige gjøremål og mindre grad vurderer brukernes kognitive, sosiale og emosjonelle forutsetninger (Bakken, 2025). For personer med IF og/eller autisme kan endringer i omgivelser, rutiner og støtte utgjøre betydelige belastninger. Når i tillegg boevnen overvurderes, kan resultatet bli at personen får et botilbud med for lavt omsorgsnivå. Dette øker risikoen for utrygghet, sosial isolasjon og i enkelte tilfeller forverring av psykiske symptomer eller utfordrende atferd. Flere deltakere i studien opplevde betydelig psykisk belastning i forbindelse med flyttingen.

Relasjonsbygging

Erfaringer fra spesialisthelsetjenesten viser at flytteprosesser for personer med IF og/eller autisme ofte preges av tidspress, noe som begrenser muligheten til å etablere en trygg og tillitsfull relasjon mellom pasienten og kommunale tjenesteytere (Raudeliūnaitė og Gudsiskienė, 2017). For denne gruppen er relasjonsbygging særlig viktig, ettersom endringer i omgivelser og rutiner kan skape utrygghet. Spesialisthelsetjenestenes erfaringer tilsier at relasjoner bør bygges gradvis og med høy grad av forutsigbarhet, slik at pasienten får tid til å bli kjent med nye

personer og omgivelser før flyttingen finner sted (Dew mfl., 2019). Dew og kolleger understreker viktigheten av at brukerne får hjelp til å bygge selvfølelse basert på styrker og interesser, samt til å identifisere egne målsettinger.

Stress

Erfaringer fra spesialisthelsetjenesten viste at det ofte kan undervurderes hvor omfattende og krevende en slik prosess kan være for personer med IF og/eller autisme. Flere av respondentene beskrev høyt stressnivå hos brukerne i forbindelse med flyttingen. Flytteprosesser planlegges ofte som rent praktiske overføringer av tjenester, med hovedfokus på logistikk fremfor menneskelige og emosjonelle behov (Dew mfl., 2019). Dette kan tyde på en manglende erkjennelse av at personer med intellektuell funksjonsnedsettelse opplever de samme, men sterkere, reaksjoner som andre ved store livsendringer. En mer helhetlig forståelse av flytting som en emosjonell og relasjonell overgang – ikke bare en administrativ prosess – er derfor nødvendig.

Dette understreker viktigheten av grundig planlegging, tilstrekkelig tid og individuelt tilpasset støtte, slik at flytteprosessen blir preget av trygghet, forutsigbarhet og kontinuitet – både for personen selv og for de tjenestene som skal overta ansvaret (Kilroy mfl., 2015).

Oppsummering

For fagpersoner i spesialisthelsetjenesten som har pasienter med intellektuell funksjonsnedsettelse og store og sammensatte behov, vil oppgaver i forbindelse med flytteprosesser omfatte veiledning til kommunene og samarbeid med familiene. Utredning og kartlegging utført i spesialisttjenestene vil kunne danne grunnlag for blant annet å unngå overvurdering (eller undervurdering) av pasientenes ferdigheter knyttet spesielt til emosjonsregulering og sosiale ferdigheter. Noe som funnene i denne studien tilsier at kun i liten grad blir kartlagt og etterspurt i kommunene. Antagelig skyldes dette at familiene i langt større grad enn de er klar over selv, tilrettelegger store og små oppgaver for sine barn mens de bor hjemme. Dette gjelder antagelig også håndtering av ubehagelige følelser som engstelse, stress og sinne. Det at unge voksne med IF og tilleggsvansker i overgangen til voksenlivet, inkludert å flytte hjemmefra, får trene på både praktiske, emosjonelle og sosiale oppgaver, vil kunne resultere i mer selvstendighet og økt deltakelse i samfunnet.

Referanser

- Aman, M. G. (2012). Aberrant Behavior Checklist: Current identity and future developments. *Clin Exp Pharmacol*, 2(3), e114.
- Augustin, M., Fredriksen, L. og Bakken, T.L. (2025). Å flytte hjemmefra for unge voksne med utviklingshemming – foreldreerfaringer med forberedelser og planlegging. SOR Rapport, 4.
- Bakken, T.L. (2025). Emosjonell utvikling og emosjonsregulering hos mennesker med utviklingshemming. SOR Rapport 2, 42–47.
- Bakken, T. L., Helverschou, S. B., Eilertsen, D. E., Heggland, T., Myrbakk, E., & Martinsen, H. (2010). Psychiatric disorders in adolescents and adults with autism and intellectual disability: A representative study in one county in Norway. *Research in Developmental Disabilities*, 31(6), 1669–1677.
- Codd, J., og Hewitt, O. (2021). Having a son or daughter with an intellectual disability transition to adulthood: A parental perspective. *British Journal of Learning Disabilities*, 49,1, 39–51.
- Dew, A., Collings, S., Dillon Savage, I., Gentle, E., og Dowse, L. (2019). “Living the life I want”: A framework for planning engagement with people with intellectual disability and complex support needs. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 32(2), 401–412.
- Dyke, P., Bourke, J., Llewellyn, G. og Leonard, H. (2013). The experiences of mothers of young adults with an intellectual disability transitioning from secondary school to adult life. *Journal of Intellectual and developmental Disability*, 38,2, 149–162.
- Fredriksen, L., Kjørven, C.L... Bakken, T.L. (2025). Fra hjem til MITT hjem. SOR Rapport 2, 34–41.
- Kilroy, S., Egan, J., Walsh, M., McManus, S., og Sarma, K. M. (2015). Staff perceptions of the quality of life of individuals with an intellectual disability who transition from a residential campus to community living in Ireland: An exploratory study. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 40(1), 68–77.
- Oishi, S., og Talhelm, T. (2012). Residential Mobility: What Psychological Research Reveals: What Psychological Research Reveals. *Current Directions in Psychological Science*, 21(6), 425–430. <https://doi.org/10.1177/0963721412460675>
- Raudeliünaitė, R. (2017). The development of independent living skills in young adults with intellectual disability in sheltered housing accommodation. *Sabiedriba, integrācija, izglītība*.
- Sparrow, S. S., Cicchetti, D. V. & Balla, D. A. (2005). Vineland Adaptive Behavior Scales, Survey. Forms Manual (2. utg.). Minneapolis, MN: NCS Pearson Inranser
- Tarasova, D., Zepperitz, S., Ronsse, E., Vonk, J., Zaal, S., Hudson, M. og Sappok, T. (2022). Social individuation: Extending the scale of emotional development – Short (SED-S) for adolescent reference ages. *Research in Developmental Disabilities*, 128, 104303.
- Vereijken, F. R., Giesbers, S. A., Jahoda, A., og Embregts, P. J. (2024). The experiences of parents arranging the move of their young adult offspring with intellectual disabilities to 24-hour residential settings; a continuing puzzle. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 49(3), 298–310.